

UDK: 343.985
343.6:177.82

Pregledni naučni rad

METODIKA OTKRIVANJA I DOKAZIVANJA KRIVIČNIH DELA SA ELEMENTOM ZLOČINA IZ MRŽNJE

MSc Aldin Mavrić*

Apstrakt:

U prvom delu rada autor objašnjava pojam pravnog instituta zločina iz mržnje i njegovo regulisanje u Krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije. U tom delu autor pojašnjava krivičnopravnu materiju koja se tiče zločina iz mržnje, uključujući: procesuiranje krivičnih dela sa elementom zločina iz mržnje, motiv kao relevantnu posebnost, okolnosti koje se tiču odmeravanja kazne, odgovornost pravnih lica, krivično gonjenje po službenoj dužnosti, činjenice i okolnosti koje se odnose na zločin iz mržnje a koje moraju biti opisane u optužnici, sudsko utvrđivanje predrasude kao motiva i dr. Drugi deo rada se odnosi na kriminalističke procedure prilikom otkrivanja i dokazivanja zločina iz mržnje. Autor ističe da je istraživanjem ove problematike došao do zaključka da u praksi postoji problem otkrivanja zločina iz mržnje, kao i problem dokazivanja zabranjene pobude, te da uprkos tome, u kriminalistici kao nauci, a ni u nastavnim sadržajima, po kojima se edukuju budući policijski službenici, tužioci i sudije, nije razvijena metodika otkrivanja i dokazivanja zločina ove vrste, što bi zasigurno doprinelo rešavanju tog problema. Shodno navedenom, autor u ovom radu nastoji da razvije metodiku kriminalističkog postupanja u slučajevima zločina iz mržnje, pre svega organa unutrašnjih poslova, kako bi oni pravovremeno mogli da steknu saznanja o učinenom krivičnom delu sa elementom zločina iz mržnje, odnosno kako bi pravovremeno prepoznali zabranjenu pobudu u vidu predrasude prema žrtvi druge rase, vere, nacionalne ili etničke pripadnosti, drugog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, a zatim na adekvatan način fiksirali činjenice i na taj način obezbedili dokaze te zabranjene pobude, tj. motiva kao relevantne posebnosti.

Ključne reči: zločin iz mržnje, policija, kriminalistička metodika, otkrivanje, dokazivanje.

* Masterant Departmana za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru, e-mail: universal91.np@gmail.com.

UVOD

Zločin iz mržnje je preka krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije pravni institut, koji se uzima kao obligatorna otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne onim učiniocima koji su krivična dela počinili usled motiva iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta žrtve. Za postojanje zločina iz mržnje potrebno da su ispunjena dva elementa, a to su: da je već učinjeno neko krivično delo iz Krivičnog zakonika Republike Srbije, koje u svojoj osnovnoj formi ne sadrži mržnju kao obeležje, i da je to krivično delo učinjeno iz mržnje prema određenoj, u zakonu navedenoj, zaštićenoj karakteristikici.

S tim u vezi, u ovom radu akcenat staviti upravo na metodiku otkrivanja i dokazivanja te zabranjene pobude, odnosno predrasude prema žrtvi druge rase, vere, nacionalne ili etničke pripadnosti, drugog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Metodika otkrivanja i dokazivanja pojedinačnih krivičnih dela nije predmet ovog rada, jer se ona vrši po već utvrđenim kriminalističkim procedurama koje se razlikuju u zavisnosti od vrste krivičnog dela.

Obrađujući institut zločina iz mržnje sa krivičnog aspekta može se doći do zaključaka o tome na šta pripadnici organa unutrašnjih poslova trebaju obratiti pažnju prilikom kriminalističkog postupanja u slučaju izvršenja krivičnog dela koje potencijalno sadrži elemente zločina iz mržnje. Sagledavanje zločina iz mržnje sa krivičnog aspekta može nam dati odgovore na neka bitna pitanja koja mogu uticati na rezultat kriminalističkog postupanja organa unutrašnjih poslova. To doprinosi pravovremenom prepoznavanju elemenata zločina iz mržnje u izvršenom krivičnom delu, precizira ciljeve na koje se treba fokusirati prilikom razjašnjavanja krivičnog dela i otkriva bitne detalje koji mogu pomoći u dokazivanju elemenata zločina iz mržnje.

ZLOČIN IZ MRŽNJE SA KRIVIČNOPRAVNOG ASPEKTA

Grupa nevladinih organizacija koja je pokrenula inicijativu za uvođenje instituta zločina iz mržnje u Krivični zakonik Republike Srbije tražila je strožije kažnjavanje kod krivičnih dela motivisanih mržnjom koja se odnosi na veroispovest, jezik, starost, zdravstveno stanje, obrazovanje, društveni položaj, socijalno poreklo, političko ili drugo ubeđenje, invaliditet imovno stanje ili neko drugo lično svojstvo zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Pri izradi zakonskog teksta napravljen je kompromis, jer je Zakonodavac očigledno smatrao da je opseg predloženih manjinskih grupa preširok, pa je zakonska definicija svedena na sledeće:

Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta

*drugog lica, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela.*¹¹²

Može se reći da je ovakva zakonska definicija sasvim precizna i jasna, napravljena po modelu koji je već primenjen u zakonodavstvu mnogih evropskih država. Kao što je i navedeno u tekstu iznad, ovakva zakonska definicija je rezultat kompromisa između podnosioca Predloga i zakonodavca. Iz definicije su izostavljeni: političko ili drugo ubeđenje, jezik, starost, zdravstveno stanje, invaliditet, obrazovanje, društveni položaj, socijalno poreklo, imovno stanje ili neko drugo lično svojstvo. Razlozi za takav potez su rezonski, jer je jasno da bi definicija koja bi obuhvatala sve ove manjinske grupe bila znatno komplikovanija i mogla bi izazvati različite nedoumice u naučnim krugovima, kao i u praksi, a njom se ne bi značajno unapredila zakonska zaštita već pomenutih, izostavljenih grupa.

Ne navode se i „druge osobine“ čime se onemogućuje kvalifikacija krivičnog dela počinjenog iz nekih drugih pobuda utemeljenih na mržnji, na primer zbog starosti ili političkog uverenja, kao zločina iz mržnje.¹¹³ Način na koji je ova odredba definisana važan je zato što od njega zavisi da li će neka radnja predstavljati zločin iz mržnje. Na primer, cigla bačena kroz prozor može biti čin vandalizma, ali ukoliko je delo motivisano netrpeljivošću prema određenoj grupi ljudi može se definisati kao zločin iz mržnje u smislu člana 54a Krivičnog zakonika.¹¹⁴

Uzimajući u obzir sve što je iznad rečeno o pojmovnom određenju zločina iz mržnje i zakonskom uređenju ovog pravnog koncepta mogu se izdvojiti dva suštinska elementa zločina iz mržnje:

- radnja koja je krivičnim zakonom već definisana kao krivično delo;
- motiv zasnovan na predrasudama u pogledu zaštićene karakteristike kao obeležja grupnog identiteta;

Dakle, zločin iz mržnje postoji kada počinilac izvrši neku radnju koja je definisana u Krivičnom zakoniku kao krivično delo, motivisan mržnjom prema određenoj manjinskoj grupaciji zaštićenoj ovim pravnim konceptom, a pri tom, mržnja ne sme da bude već definisano obeležje samog tog krivičnog dela. Važno je istaći da u izvršenju takvog krivičnog dela nema nužno elemenata ličnog animoziteta, te je žrtva u pravilu posve slučajna, u smislu da je iz perspektive počinioca svaki pripadnik konkretne grupe jednako dobra i jednako legitimna meta. Drugim rečima, žrtve se kod takvih krivičnih dela biraju prevashodno “na osnovu onoga što one predstavljaju, a ne onoga ko su one”¹¹⁵

¹¹² Krivični Zakonik Republike Srbije, Član 54a, "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014

¹¹³ Maja Munivrana Vajda, "Novi kazneni zakon u svetlu pristupanja evropskoj uniji: inkriminiranje govora mržnje i nekih drugih oblika rasizma i ksenofobije", Zagreb 2011., strana 11.

¹¹⁴ YUCOM, "Brošura za građane", Beograd 2013., strana 5.

¹¹⁵ Misija OSCE-a u BiH, Zakoni o krivičnim delima počinjenim iz mržnje: praktični vodič.

PROCESUIRANJE KRIVIČNIH DELA SA ELEMENTOM ZLOČINA IZ MRŽNJE

Pored adekvatne zakonske definicije i volje države i društva da se korištenjem instituta zločina iz mržnje stane na kraj krivičnim delima izvršenih iz mržnje prema određenoj grupaciji, potrebno je i pravilno procesuiranje ovih krivičnih dela. Sam koncept zločina iz mržnje uvodi određene posebnosti u Krivični zakonik, upravo te posebnosti predstavljaju krivičnopravni okvir za procesuiranje istih krivičnih dela. Naime, kod zločina iz mržnje ta posebna karakteristika se ogleda u zabranjenom motivu ili pobudi – mržnji prema određenoj grupi, tačnije, motivu ili pobudi koji izvršeno krivično delo čine opasnim po društvo i državu, bilo da se radi o javnom redu i miru, političkoj stabilnosti, unutrašnjoj bezbednosti države ili o nekoj drugoj ugroženoj vrednosti. Dakle, upravo ta pobuda ili motiv u vidu mržnje ispoljene prema nekoj od ugroženih grupacija koje se štite članom 54a Krivičnog zakonika Republike Srbije, predstavlja osnovu da se počinilac nekog krivičnog dela strožije kazni, tj. da mu taj motiv ili pobuda bude otežavajuća okolnost u procesu. U delu koji predstoji pojasnićemo problematiku procesuiranja krivičnih dela sa elementima zločina i mržnje, a pri tom će najviše pažnje biti posvećeno upravo pomenutom motivu, odnosno pobudi.

MOTIV KAO RELEVANTNA POSEBNOST

Krivična dela učinjena iz mržnje krivična su dela kod kojih se pobuda za izvršenje zasniva, u celini ili delimično, na pretpostavljenim ili stvarnim razlikama upripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, polu, seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu drugog lica. Krivičnim delima učinjenim iz mržnje smatraju se, dakle, krivična dela propisana u (krivičnom) zakonu koja su, uz to, učinjena iz mržnje shvaćene na način takođe propisan zakonom.

Njihova dodatna karakteristika upravo je ona posebna pobuda za izvršenje usled koje krivični zakoni propisuju posebna pravila za njihovo kažnjavanje, odnosno za odmeravanje kazne njihovom počinitelju. Inače, pobuda ili motiv učinjenja, kod većine krivičnih dela, nije relevantna okolnost i stoga u krivičnom postupku ne postoji obaveza njenog utvrđivanja. Sama primena odnosnih materijalnopravnih odredaba otvara određena pitanja na koja je potrebno usmeriti pažnju praktičara. Osim toga, uvođenje u krivične zakone odredaba o krivičnim delima učinjenim iz mržnje i propisivanje posebnih pravila za njihovo kažnjavanje nije praćeno dopunama procesnih zakona kojima bi se na izričit način rešila neka osnovna procesna pitanja u vezi sa krivičnim gonjenjem učinitelja ovih krivičnih dela. Takva su pitanja, na primer, pitanje dužnosti tužioca da pri krivičnom gonjenju počinioca krivičnog dela ovoga goni upravo za krivično delo učinjeno iz mržnje u slučajevima kad za to postoje dokazi, ili pitanje nužnog sadržaja osnovnih procesnih akata (optužnice i presude) u krivičnim postupcima za krivična dela učinjena iz mržnje. Ta se pitanja, kao i neka druga o kojima će biti reči, u praksi mogu pokazati spornim sve dok se ne razvije relevantna sudska praksa. Budući procesni zakoni nisu

pretrpeli izmene koje bi se odnosile na procesuiranje krivičnih dela učinjenih iz mržnje, procesuiranje krivičnih dela učinjenih iz mržnje ima se vršiti u okviru postojećih zakonskih procesnih odredaba tako da se osigura poštovanje osnovnih procesnih načela s obzirom na specifičnosti krivičnih dela učinjenih iz mržnje. Njihovo nepoštovanje moglo bi dovesti do ozbiljnih negativnih procesnih posledica po efikasno procesuiranje ovih krivičnih dela.¹¹⁶

ODMERAVANJE KAZNE

Članom 54. Krivičnog zakonika Republike Srbije se navode opšta pravila o odmeravanju kazne za počinioce krivičnih dela. Kako im sam naziv govori, to su opšta pravila, odnosno pravila koja važe za odmeravanje kazne učinocima bilo kojeg krivičnog dela propisanog KZ RS. Međutim, , u decembru 2012. godine Narodna skupština Republike Srbije je većinom glasova izglasala Zakon o izmenama i dopunama krivičnog zakonika, koji je stupio na snagu 1. januara 2013. godine.

Upravo tada je u Krivični zakonik Republike Srbije uveden već pomenuti član 54a. u kojem je sadržan institut zločina iz mržnje. Tim članom propisane su **posebne okolnosti za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje**. Te okolnosti imaju svoj ustavni osnov. Izvršenjem bilo kog krivičnog dela iz mržnje ugrožavaju se osnovne vrednosti društva i osnovna ljudska prava i slobode koje su garantovane Ustavom Republike Srbije.¹¹⁷

ODGOVORNOST PRAVNIH LICA

Osim fizičkih lica, kao izvršioci krivičnih dela počinjenih iz mržnje mogu se javiti i pravna lica. U Republici Srbiji odgovornost pravnih lica za počinjena krivična dela reguliše se Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična dela. Osnov odgovornosti pravnih lica nalazimo u članu 6. Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična dela koji glasi:

Pravno lice odgovara za krivično delo koje u okviru svojih poslova, odnosno ovlašćenja učini odgovorno lice u nameri da za pravno lice ostvari korist.

Odgovornost pravnog lica iz stava 1. ovog člana postoji i ako je zbog nepostojanja nadzora ili kontrole od strane odgovornog lica omogućeno izvršenje krivičnog dela u korist pravnog lica od strane fizičkog lica koje deluje pod nadzorom i kontrolom odgovornog lica.¹¹⁸

¹¹⁶ Ljiljana Filipović, „Krivičnopravni okvir za procesuiranje krivičnih dela učinjenih iz mržnje“, Sarajevo 2014., strane 62 i 63.

¹¹⁷ Ustav Republike Srbije (“Sl. glasnik RS”, br. 98/2006)

¹¹⁸ Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela (“Sl. glasnik RS”, br. 97/2008)

KRIVIČNO GONJENJE PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI

Zakon o krivičnom postupku Republike Srbije uređuje pitanje obaveznog gonjenja krivičnih dela od strane Javnog tužioca. To pitanje je regulisano članom 6. ZKP-a koji glasi:

Javni tužilac je dužan da preduzme krivično gonjenje kada postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo ili da je određeno lice učinilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti.

Za pojedina krivična dela, kada je to propisano zakonom, javni tužilac može preduzeti krivično gonjenje samo na osnovu predloga oštećenog.

Izuzetno od st. 1. i 2. ovog člana, javni tužilac može odlučiti da odloži ili ne preduzme krivično gonjenje, pod uslovima propisanim ovim zakonikom.

Javni tužilac i policija dužni su da nepristrasno razjasne sumnju o krivičnom delu za koje sprovode službene radnje, i da sa jednakom pažnjom ispituju činjenice koje terete okrivljenog i činjenice koje mu idu u korist.¹¹⁹

ZLOČIN IZ MRŽNJE KAO OBAVEZAN SADRŽAJ OPTUŽNICE

Činjenični opis dela u optužnici mora sadržati činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je delo učinjeno iz mržnje. Naime, odredbe zakona o krivičnom postupku koji se tiču sadržaja optužnice izričito propisuju da optužnica mora sadržati, između ostalog, opis dela iz kojeg proizlaze zakonska obeležja krivičnog dela. Stoga, kada se radi o optužbi za krivično delo kod kojeg je učinjenje dela iz mržnje kvalifikatorna okolnost, odnosno zakonsko obeležje krivičnog dela, činjenični opis dela u optužnici mora sadržati i činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je odnosno delo učinjeno iz mržnje. Iako pomenuta zakonska odredba ne propisuje da opis dela u optužnici mora sadržati i činjenice i okolnosti iz kojih proizlaze olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti, iz toga se ne može izvesti zaključak da činjenični opis dela u optužnici ne mora sadržati činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je delo učinjeno iz mržnje i kada se radi o učinjenju krivičnog dela iz mržnje kod kojeg ta okolnost nije element zakonskog opisa krivičnog dela. Takav zaključak bi doveo u pitanje neke osnovne postavke krivičnog postupka. Naime, s obzirom na osnovna načela krivičnog postupka i celinu krivičnoprocesnih propisa, teško bi se mogao opravdati stav da zakonska odredba koja obavezuje sud da, kada je krivično delo učinjeno iz mržnje, to uzme u obzir kao otežavajuću okolnost i odmeri veću kaznu osim ako zakon ne propisuje teže kažnjavanje za kvalifikovani oblik krivičnog dela, podrazumijeva obavezu suda da u svakom predmetu utvrđuje da li je krivično delo na koje se odnosi optužnica učinjeno iz mržnje. Predmet raspravljanja i utvrđivanja na glavnom pretresu određen je, pre svega, predmetom optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmenjenoj, optužnici a, onda, i stavovima odbrane u vezi sa navodima optužbe. Presuda se može odnositi samo na delo koje je predmet optužbe

¹¹⁹ Zakon o krivičnom postupku, ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014).

sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmenjenoj optužnici. Da bi sud na glavnom pretresu raspravljao i utvrđivao da li je delo učinjeno iz mržnje i u slučaju kada učinjenje dela iz mržnje nije element zakonskog opisa nekog krivičnog dela, nužno je da činjenični opis dela u optužnici sadrži činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi tužiočeva tvrdnja da je konkretno delo učinjeno iz mržnje u smislu navedene zakonske odredbe. Zahtev da činjenični opis dela u optužnici sadrži činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je delo učinjeno iz mržnje i onda kada to nije element zakonskog opisa krivičnog dela, utemeljen je i u zakonskoj odredbi koja propisuje da će u presudi kojom se optuženi oglašava krivim sud navesti činjenice i okolnosti koje čine obeležja krivičnog dela, kao i one od kojih zavisi primena određene odredbe krivičnog zakona (u ovom slučaju – primena odredbe o učinjenju krivičnog dela iz mržnje kao obaveznoj otežavajućoj okolnosti pri odmeravanju kazne). To podrazumeva obavezu da činjenični opis dela u optužnici, osim činjenica i okolnosti iz kojih proizlaze zakonska obeležja krivičnog dela, sadrži i činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je predmetno delo učinjeno iz mržnje iako zakonske odredbe koje se izričito odnose na sadržaj optužnice tužioca ne obavezuju da u činjenični opis unosi i činjenice i okolnosti koje se odnose na motiv učinjenja dela onda kada taj motiv nije element zakonskog opisa krivičnog dela. U slučaju da te činjenice i okolnosti izostanu u činjeničnom opisu dela u optužnici i da ih sud ne unese u opis dela u izreci presude, nužno se postavlja pitanje prekoračenja optužbe. Naime, u takvoj bi se situaciji teško izbeglo pitanje da li je optuženi proglašen krivim za nešto što mu nije bilo stavljeno na teret činjeničnim opisom dela u optužnici, tj. da li je sud optuženog proglasio krivim za nešto za šta nije bio optužen.¹²⁰

SUDSKO UTVRĐIVANJE PREDRASUDE KAO MOTIVA

Zakon o krivičnom postupku u Republici Srbiji uređuje i ovo pitanje. Tokom Glavnog pretresa, na način predviđen ZKP-om, utvrđuju se sve relevantne okolnosti u vezi krivičnog dela koje se stavlja na teret optuženog, između ostalog i otežavajuće okolnosti, kao što su mržnja izazvana predrasudom o nekoj zaštićenoj grupi, odnosno njenom pripadniku. Tokom celokupnog postupka sud je obavezan da utvrdi objektivnu istinu, kao i da razjasni sve okolnosti u vezi datog krivičnog dela, uključujući i pitanje postojanja elemenata zločina iz mržnje, odnosno mržnje izazvane predrasudom o nekoj od navedenih zaštićenih manjinskih grupa. Sud je dužan da nadgleda proces izvođenja dokaza i ispitivanja svedoka na glavnom pretresu, vodeći računa da izvođenje dokaza bude efikasno za utvrđivanje istine i svedoci zaštićeni od uznemiravanja i zbunjivanja. Naravno, sa obzirom na to da je cilj da se utvrdi objektivna istina, ovo predstavlja opštu obavezu suda.

¹²⁰ Ljiljana Filipović, „Krivičnopravni okvir za procesuiranje krivičnih dela učinjenih iz mržnje“, Sarajevo 2014., strane: 73-75.

METODIKA OTKRIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA

Kao što je već rečeno, krivična dela predviđena Krivičnim zakonodavstvom Republike Srbije rasvetljaju se i dokazuju primenom već postojeće kriminalističke metodike i razjašnjavanje i dokazivanje pojedinačnih krivičnih dela nije predmet ovog rada. Pripadnici organa unutrašnjih poslova pre svega moraju znati slovo zakona, tj. moraju poznavati institut zločina iz mržnje sa krivičnogpravnog aspekta u cilju uspostavljanja određene metodike koja može doprineti pravovremenom prepoznavanju zločina iz mržnje i adekvatnom kriminalističkom postupanju prilikom razjašnjavanja i dokazivanja zločina iz mržnje. Fokus treba pre svega usmeriti na motiv kao relevantnu posebnost, prepoznavanje motiva koji podrazumeva zabranjenu predrasudu prema žrtvi druge rase, vere, nacionalne ili etničke pripadnosti, drugog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, jer je upravo otkrivanje i dokazivanje ove pobude od krucijalne važnosti prilikom suzbijanja zločina iz mržnje.

NAČIN SAZNAVANJA

Kada je u pitanju način saznanja za postojanje krivičnog dela sa obeležjem zločina iz mržnje može se doći na nekoliko načina. Da bi se došlo do saznanja o krivičnom delu sa obeležjem zločina iz mržnje pre svega je potrebno doći do saznanja o postojanju osnovnog krivičnog dela (ukoliko to delo u svom osnovnom obliku sadrži mržnju kao motiv, jasno je da se ne radi o zločinu iz mržnje), a nakon toga, jedan od osnovnih zadataka organa unutrašnjih poslova jeste da se sazna mogući motiv izvršioca. Upravo na osnovu motiva, može se pojaviti sumnja da se radi o zločinu iz mržnje, pa se odgovarajućim kriminalističkim metodama to treba pažljivo proveriti i na osnovu toga doneti zaključak da li se ta sumnja odbacuje ili postoji mogućnost da se radi o zločinu iz mržnje.

Dakle, potrebno je prvo doći do saznanja o izvršenju osnovnog oblika krivičnog dela koje ne podrazumeva mržnju kao svoje obeležje. Sami načini saznanja i pouzdanosti dobijenih informacija mogu biti veoma različiti. To je između ostalog uslovljeno i prirodom kriminalne delatnosti koja se u osnovi može manifestovati na dva načina: izvršenjem krivičnih dela čije je postojanje očigledno (pri tome može, ali i ne mora biti poznat i učinilac), odnosno čije je postojanje latentno – prikriveno (zbog same prirode dela, vremena mesta i načina njihovog izvršenja, kao i posledica koje su nastupile). Iz navedenog može se zaključiti da se sa stanovišta taktike otkrivanja, odnosno načina saznanja za postojanje krivična dela mogu podeliti na dve osnovne grupe: u prvu grupu dolaze dela čije su posledice očigledne, npr. nađen je leš zaklanog čoveka u šumi. U drugu grupu ubrajaju se takva dela za čije se postojanje uopšte ne zna, pa čak i ne sumnja. Takođe, sasvim je prirodno da se neka dela iste vrste mogu naći čas u jednoj, čas u drugoj grupi. Na primer, kod ubistva posledica

može da bude očigledna ili skrivena. Na taj način ubistvo može da pripada i jednoj i drugoj grupi.¹²¹

Policija može doći do saznanja o pripremanju ili postojanju krivičnog dela na sledeće načine:

1. Samoinicijativnom operativnom delatnošću:
 - a) saznanje za krivično delo neposrednim uvidom u sklopu kriminalističke kontrole ili kriminalističke obrade;
 - b) zaticanjem učinioca na delu;
 - c) putem lica koje policija angažuje u svojstvu informanata i informatora.
2. Putem prijave:
 - a) od oštećenih lica;
 - b) od građana;
 - c) od pravnih lica;
 - d) od učinioca (samoprijavljivanje).
3. Putem sredstava javnog informisanja;
4. Putem javnog pogovaranja;
5. Putem lica koja angažuje u svojstvu informatora.¹²²

SAZNAJJE OD OŠTEĆENOG LICA – ŽRTVE

Saznanja o mogućem postojanju zabranjene pobude, karakteristične za zločin iz mržnje, a koja se odnosi na postojanje predrasude prema pripadniku druge rase, vere, nacionalne ili etničke pripadnosti, drugog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, najčešće dobijamo od oštećenog lica, odnosno žrtve određenog krivičnog dela.

Žrtva pre svega mora imati poverenje u nadležne državne organe, kako bi imala slobodu da pre svega prijavi određeno krivično delo, a posebno da iskaže sumnju da je učinilac krivičnog dela imao mržnju prema već navedenim zaštićenim manjinskim grupama kao motiv.

Ovo su mogući razlozi zbog kojih žrtve ne prijavljuju zločine iz mržnje:

- strah od ponovne viktimizacije ili osvete učinilaca/učiniteljki;
- osećaj poniženja i stida zbog toga što su žrtve;
- nesigurnost u vezi sa tim kako/gde da se prijavi incident, ili kako će im prijavljivanje pomoći;
- nedostatak poverenja da će organi za sprovođenje zakona biti u stanju da im pomognu, odnosno da vode njihov slučaj ozbiljno i delotvorno;
- jezičke prepreke;
- strah od deportovanja, kada se radi o ljudima bez dokumenata;
- za lezbejsku, gej, biseksualnu ili transrodnu (LGBT) populaciju, strah od otkrivanja njihovog identiteta ili statusa;

¹²¹ V. Vodinelić, „Kriminalistika“, Beograd 1984. , strana 43

¹²² Aleksandar B. Ivanović i Aleksandar R. Ivanović, „Kriminalističke procedure“, Danilovgrad 2013., strana 56.

- žrtva ne smatra da je incident krivično delo.¹²³

Osim što oštećeno lice, odnosno žrtva treba imati slobodu da bi prijavila zločin iz mržnje, potrebno je i da pripadnici organa unutrašnjih poslova u određenim slučajevima sami prepoznaju elemente zločina iz mržnje. U praksi je čest slučaj da pripadnici OUP usled određenih razloga propuste da prepoznaju zločin iz mržnje, ti razlozi su pre svega:

- nerazumevanje onoga što predstavlja zločin iz mržnje;
- neobučenosť za postupanje i razgovaranje sa žrtvama zločina iz mržnje;
- neadekvatno prepoznavanje različitih grupa žrtava, koje mogu da budu meta;
- nepostojanje smernica o tome kako da se prijave zločini iz mržnje;
- korišćenje obrazaca za izveštavanje koji ne sadrže posebno mesto za prijavljivanje eventualnih zločina iz mržnje;
- nepojavljivanje svedoka/svedokinje;
- nedostatak interesa među tužiocima da se bave zločinima iz mržnje;
- predrasude koje ima jedan deo policije;¹²⁴

Žrtve često ne prijavljuju zločin iz mržnje iz razloga što u nekim slučajevima nisu svesne motiva učinioca krivičnog dela, u takvim slučajevima pripadnici organa unutrašnjih poslova trebaju nastojati da kroz razgovor sa žrtvom dobiju što više relevantnih informacija, stavljajući žrtvu u situaciju da im kaže i stvari koje žrtva ne percipira kao bitne. Druga mogućnost je, da pripadnici policije iz već prikupljenih informacija dođu do zaključka da se potencijalno radi o zločinu iz mržnje. Kako bi se izbegli navedeni propusti policije potrebna je pravilna edukacija i obuka pripadnika organa unutrašnjih poslova.

OBUKA PRIPADNIKA POLICIJE SA CILJEM PREPOZNAVANJA ZLOČINA IZ MRŽNJE

Zemlje članice OEBS-a poverile su zadatak ODIHR-u da razvije programe, koji će im pomoći u borbi protiv zločina iz mržnje. S tim ciljem, ODIHR je razvio program obuke policijskih službenika i službenica za suzbijanje zločina iz mržnje (TAHCLE). Program TAHCLE je sproveden u nizu zemalja i prilagođen je potrebama svake pojedinačne zemlje. Dostupan je svim zemljama članicama OEBS-a, na zahtev, a cilj mu je da pomogne policijskim snagama u sledećem:

- obezbeđivanju delotvorne istrage i krivičnog gonjenja u slučajevima zločina iz mržnje;

¹²³ „Investigation of Hate Responding to Hate Crimes: A Police Officers Guide to Investigation and Prevention“, Internacional Association of Chiefs of Police, <http://www.theiacp.org/PublicationGuides/LawEnforcementIssues/HateCrimes/RespondingtoHateCrimesPoliceOfficersGuide/tabid/221/Default.aspx>.

¹²⁴ OSCE „Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič“, Varšava 2014, str: 17,18.

- razumevanju osnove, konteksta i posebnih karakteristika zločina iz mržnje;
- boljem poznavanju domaćeg zakonodavstva koje se odnosi na zločine iz mržnje;
- davanje doprinosa sprečavanju krivičnih dela;
- podsticanju saradnje građana i građanki sa policijskim snagama i poštovanja prema policiji;
- izgradnja konstruktivnih veza sa marginalizovanim ili ugroženim društvenim grupama;
- obezbeđivanju da policijski rad služi zaštiti i unapređenju ljudskih prava i nediskriminaciji.¹²⁵

SAZNAJJE OD STRANE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

Organizacije civilnog društva (OCD) igraju vrlo bitnu ulogu u otkrivanju i suzbijanju zločina iz mržnje. OCD mogu nadležnim državnim organima dostaviti vrlo značajne informacije o zločinu iz mržnje, jer u neposrednom radu u društvenoj zajednici imaju mogućnost da pre policije dođu do saznanja o krivičnim delima sa elementom zločina iz mržnje, čak se i same žrtve radije obraćaju OCD za pomoć, pre nego policiji, a usled nepoverenja u državne organe i drugih faktora opisanih u ovom radu. S tim u vezi, vrlo je bitno da policija u cilju što bržeg saznanja i efikasnijeg sprovođenja istrage održava bliske veze sa organizacijama civilnog društva.

OCD koji se bave zločinima iz mržnje, verovatno imaju čvršće odnose sa grupama žrtava, nego policija, kao rezultat toga, one verovatno redovno prikupljaju informacije o preprekama u prijavljivanju zločina iz mržnje, uobičajenim pokazateljima predrasuda i specifičnom uticaju koji ta vrsta krivičnih dela ima na pojedine žrtve, kao i na njihove zajednice. Mnoge zemlje su prepoznale dodatnu vrednost koju OCD mogu da pruže u pogođu obuke i uključile su ih u svoje aktivnosti, koje se odnose na obuku.

Kako bi se povećalo prijavljivanje zločina iz mržnje od strane žrtve i zajednice, policijske snage i drugi civilni organi možda treba da razviju strategije za podsticanje žrtava da prijavljuju krivična dela. Koordinacija policije sa grupama civilnog društva koje pružaju pomoć žrtvama ili njihovim zajednicama, može da bude dobar način za prikupljanje više informacija o zločinima iz mržnje, jačanja poverenja zajednice i povećanja broja zvaničnih prijava. U nekim slučajevima, bliska koordinacija može omogućiti policiji da proveri određene incidente kod grupa zajednica i dođe do saznanja o incidentima koji nisu bili prijavljeni.¹²⁶

¹²⁵ OSCE „Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič“, Varšava 2014, str:38,39.

¹²⁶ OSCE „Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič“, Varšava 2014, str:41.

KLJUČNA PITANJA

Nakon saznanja o izvršenom krivičnom delu, pripadnici organa unutrašnjih poslova trebaju što pre izaći na lice mesta, obezbediti ga, nastojati da se sačuvaju svi tragovi koji se nalaze na licu mesta i ispitati i, ako je potrebno, zadržati moguće svedoke kriminalnog događaja, a nakon toga sačekati ekipu za uviđaj. Dakle, organi unutrašnjih poslova vrše svoju delatnost po već utvrđenoj i poznatoj kriminalističkoj proceduri, fokusirajući se na razjašnjavanje krivičnog dela i otkrivanje učinioca tog krivičnog dela.

Prilikom razjašnjavanja kriminalnog događaja, ukoliko postoje indicije da može da se radi o krivičnom delu sa obeležjem zločina iz mržnje, pripadnici organa unutrašnjih poslova trebaju nastojati da daju odgovore na nekoliko pitanja, putem kojih mogu doći do krucijalnih indicija i/ili dokaza da se radi o zločinu iz mržnje, odnosno da li je motiv učinjenja krivičnog dela mržnja prema jednoj od grupa koje se štite članom 54a Krivičnog zakonika Republike Srbije.

Pri dolasku na lice mesta, posvećujući pažnju lokaciji kriminalnog događaja potrebno je dati odgovore na sledeća pitanja:

- da li je lokacija izvršenja krivičnog dela poznata kao mesto na kojoj se okupljaju članovi neke od ugroženih društvenih grupa, (npr. verski objekat, gej bar, romsko naselje i sl.) ?
- da li na licu mesta postoje predmeti i tragovi koji mogu ukazati da je delo izvršio član neke ekstremističke organizacije (npr. promotivni materijal, određeni simboli, poruke i td.) ?
- da li su se ranije na toj lokaciji dešavali incidenti motivisani mržnjom?
- ukoliko je došlo do oštećenja imovine, da li je oštećena ili uništena imovina u vlasništvu, ili je od simboličke važnosti za određenu društvenu grupu (npr. verski objekat, nadgrobni spomenik, spomenik kulture i sl.) ?
- da li se kriminalni događaj desio na datum koji je značajan za neku od zaštićenih društvenih grupa (npr. gej parada, verski praznih, nacionalni praznik i sl.) ?

Prilikom razgovora sa očevicima kriminalnog događaja treba postaviti sledeća pitanja:

- da li je izvršilac istakao neki znak koji bi mogao da ukazuje da je član neke od ekstremističkih organizacija (npr. simboli na odeći, frizura, tetovaže i sl.) ?
- da li je izvršilac pre, tokom ili nakon izvršenja uzvikivao određene parole koje mogu ukazati na to da je zločin motivisan mržnjom prema zaštićenoj društvenoj grupi i da li se obratio žrtvi?
- da li očevidac na osnovu onog što je video smatra da je zločin motivisan mržnjom?

U odnosu na žrtvu, treba dati odgovore na sledeća pitanja:

- da li je žrtva bila član neke od zaštićenih društvenih grupa?

- da li je žrtva davala podršku i/ili pomagala nekoj od zaštićenih društvenih grupa?
- da li je žrtva član porodice pripadnika neke od zaštićenih društvenih grupa?
- da li žrtva smatra da je napad na nju i/ili njenu imovinu motivisan mržnjom?
- da li težina povreda žrtve, način na koje su te povrede nanešene i stepen nasilja koji je pritom korišćen, ukazuje da se radi o zločinu motivisanom mržnjom prema ugroženoj manjinskoj grupi?

Ukoliko postoje indicije da se radi o krivičnom delu sa obeležjem zločina iz mržnje, organi unutrašnjih poslova trebaju da, pored uobičajenog operativnog rada na otkrivanju učinioca, obrate pažnju i na dokazivanje predrasude učinioca prema nekoj od zaštićenih društvenih grupa.

RAZJAŠNJAVANJE I DOKAZIVANJE

Operativna delatnost pripadnika organa unutrašnjih poslova ne treba da se bitno razlikuje od uobičajene prilikom razjašnjava bilo kog krivičnog dela propisanog Krivičnim zakonikom Republike Srbije, ali je prilikom razjašnjavanja i dokazivanja krivičnog dela za koje postoje indicije da se radi o zločinu iz mržnje, potrebno obratiti pažnju i na niz dodatnih okolnosti, koje se odnose pre svega na dokazivanje zabranjene predrasude učinioca opisane u članu 54a Krivičnog zakonika Republike Srbije.

Nakon saznanja za postojanje krivičnog dela, izvršenog uviđaja, utvrđivanja o kom krivičnom delu se radi i davanja odgovora na što više navedenih pitanja, treba nastaviti sa operativnom delatnošću na razjašnjavanju krivičnog dela, prikupljanju dokaza i otkrivanju i hvatanju učinioca tog krivičnog dela. Čim prve prikupljene indicijalne činjenice pruže mogućnost postavljanja verzija u odnosu na određenu sredinu ili krug lica koja dolaze u obzir kao osumnjičeni, treba odmah započeti sa planiranjem i realizacijom operativne delatnosti. Posebnu pažnju treba obratiti na materijalne tragove pronađene na uviđaju, kod onih oblika krivičnog dela gde se uviđaj vrši kao i na rezultate veštačenja.

U zavisnosti od svakog konkretnog slučaja, na osnovu postavljenih verzija, planiraju se odgovarajuće kriminalističko-taktičke radnje i mere, npr., prikupljanje obaveštenja, provera, osmatranje, praćenje, proveru alibija, pregled vozila i putnika, operativno pokrivanje objekata, punktova i lica, legitimisanje i slično, kao i pojedine istražne radnje: pretresanje, privremeno oduzimanje predmeta i veštačenje, a prema potrebi koriste se kriminalističko-tehnička sredstva i metode. U realizaciji plana rada potrebno je i prikupiti informacije u kojim krugovima se osumnjičeni kreće, gde i kako provodi slobodno vreme, kao i kriminalistički obraditi kompletnu njegovu ličnost u kom cilju obaviti razgovor sa licima koja mogu da pruže takve podatke ili bilo koje druge informacije koje mogu upotpuniti saznanje o ličnosti osumnjičenog.

127

¹²⁷ Jovičić D. i Bošković M., „Kriminalistička metodika“, Banja Luka 2004., str. 247-248.

U odnosu na osumnjičeno lice ili više njih, sa aspekta postojanja zločina iz mržnje treba dati odgovore na nekoliko dodatnih pitanja:

- da li je osumnjičeni član neke ekstremističke organizacije?
- da li je osumnjičeni ranije dolazio u sukob sa članovima neke od manjinskih grupacija?
- da li je osumnjičeni nekada javno iskazivao ekstremne stavove o nekoj od zaštićenih manjinskih grupa?
- da li osumnjičeni poseduje određene predmete koji mogu ukazivati na mržnju prema ugroženim manjinskim grupama?

Dokazivanje zabranjene pobude je vrlo složen proces. Naime, nije dovoljno dokazati da je učinilac određenog krivičnog dela npr. član neke ekstremne organizacije, da je nekada ispoljio mržnju prema nekoj od zaštićenih grupacija, već je potrebno dovesti u vezu taj osećaj mržnje prema ugroženoj društvenoj grupi, sa izvršenjem krivičnog dela. Tačnije, potrebno je dokazati da je određeno krivično delo izvršeno upravo zbog te zabranjene pobude. Tek tada se može govoriti o postojanju zločina iz mržnje.

Često se kao izvori dokaza pojavljuju svedoci, pa je tokom kriminalističke obrade nužno posvetiti posebnu pažnju vođenju informativnih razgovora sa licima koja se u kasnijoj fazi krivičnog postupka mogu pojaviti kao svedoci (presumptivni svedoci). Radi se o licima pred kojima je učinilac izvršio inkriminisane radnje, ili koja su to čula od drugih lica, kao i o licima sa kojima je učinilac pismeno ili telefonski komunicirao vršeći svoju kriminalističku delatnost. Treba voditi računa da iskazi ovih lica mogu biti lažni i nepotpuni, da se neke činjenice preuveličavaju, a neke zataškavaju ili im se umanjuje značaj. Neka lica to čine zlonamerno, a neka opet daju iskaz o činjenicama kako su ih čuli, shvatili ili protumačili, pa je nužno obaviti razgovor sa što više lica različite starosti, profesije, kulture i sl., kako bi se moglo doći do što potpunijeg i relevantnijeg činjeničnog stanja. S tim ciljem nužno je vršiti proveru iskaza ovih lica, vodeći računa da se pronađu i da se obavi razgovor sa licima koja nisu prisustvovala ili im nije poznat ceo tok inkriminisane delatnosti učinioca.

Treba imati u vidu da je jako teško dokazati zabranjenu pobudu, ali uz predan rad pripadnika organa unutrašnjih poslova, zločin iz mržnje može biti pravovremeno prepoznat i pronađeni odgovarajući dokazi. Kao dokazni materijal se mogu pojaviti i materijalni i lični dokazi, koji pripadnici organa unutrašnjih poslova prikupljaju tokom rada na razjašnjavanju samog krivičnog dela, a spektar dokaza može biti jako šitok, zavisno od vrste krivičnog dela koje se razjašnjava.

ZAKLJUČAK

Zločin iz mržnje je relativno nov pravni institut i za njegovu uspešnu primenu potrebno je da organi izvršne i sudske vlasti u potpunosti razumeju osnove, kontekst i posebne karakteristike ovog vrlo složenog instituta. Sa tim u vezi, jako je bitno da pripadnici organa unutrašnjih poslova do detalja znaju krivičnopravno određenje zločina iz mržnje. Kako bi se sistematski suzbijala krivična dela sa

elementima zločina iz mržnje, a počinioci tih dela bili adekvatno kažnjeni, neophodno je razvijanje određene metodike, kako bi se organima unutrašnjih poslova dao širok spektar načina uz čiju primenu bi mogli pre svega doći do saznanja o izvršenim krivičnim delima sa elementom zločina iz mržnje, a zatim na adekvatan način fiksirati činjenice i na taj način obezbedili dokaze te zabranjene pobude, tj. motiva kao relevantne posebnosti. Prvi korak ka povećavanju broja prijava k.d. sa elementom zločina iz mržnje je sticanje poverenja građana. Bitan izvor saznanja za postojanje takvih krivičnih dela jesu i organizacije civilnog društva, koje osim toga, mogu dati i vrlo bitne informacije koje mogu dovesti do pronalaženja dokaznog materijala, odnosno dokazivanja zabranjene pobude. Pripadnici organa unutrašnjih poslova moraju biti obučeni da se na pravilan način ophode prema svim relevantnim subjektima, pre svega oštećenom licu/žrtvi, ali i svedocima, pri tom obraćajući pažnju na detalje i okolnosti koje mogu ukazivati na postojanje zabranjene pobude izvršioca. Nije dovoljno dokazati da je učinilac određenog krivičnog dela npr. član neke ekstremne organizacije, da je nekada ispoljio mržnju prema nekoj od zaštićenih grupacija, već je potrebno dovesti u vezu taj osećaj mržnje prema ugroženoj društvenoj grupi, sa izvršenjem krivičnog dela. U zavisnosti od svakog konkretnog slučaja, na osnovu postavljenih verzija, planiraju se odgovarajuće kriminalističko-taktičke radnje i mere, kao i pojedine istražne radnje, a prema potrebi koriste se kriminalističko-tehnička sredstva i metode. Posebnu pažnju treba obratiti na materijalne tragove pronađene na uviđaju, kod onih oblika krivičnog dela gde se uviđaj vrši kao i na rezultate veštačenja. Takođe, posebnu pažnju treba obratiti periode pre izvršenja, za vreme izvršenja i nakon izvršenja krivičnog dela, konkretnije na samo ponašanje učinioca tokom ovih faza, u smislu da li je verbalno iznosio određene stavove ili mišljenja koja mogu ukazati na postojanje mržnje prema datoj grupi kao motivu za izvršenje datog krivičnog dela. U tom smislu, pored materijalnih tragova, pažnju treba fokusirati i na lične dokaze, saslušanje žrtve ili eventualnih očevidaca.

LITERATURA:

1. Filipović, Lj., (2014), „Krivičnopravni okvir za procesuiranje krivičnih dela učinjenih iz mržnje“, Sarajevo;
2. Internacional Association of Chiefs of Police, (2010), „Investigation of Hate Responding to Hate Crimes: A Police Officers Guide to Investigation and Prevention“;
3. Ivanović, A. i Ivanović, A., (2013), „Kriminalističke procedure“, Danilovgrad;
4. Jovičić D. i Bošković M., (2004), „Kriminalistička metodika“, Banja Luka;
5. Krivični Zakonik Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014
6. Misija OSCE-a u BiH, Zakoni o krivičnim delima počinjenim iz mržnje: praktični vodič;

7. Munivrana-Vajda, M., (2011), "Novi kazneni zakon u svjetlu pristupanja europskoj uniji: inkriminiranje govora mržnje i nekih drugih oblika rasizma i ksenofobije", Zagreb;
8. OSCE, (2014), „Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič“, Varšava;
9. Ustav Republike Srbije, ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006);
10. Vodinelić, V., (1984), „Kriminalistika“, Beograd;
11. YUCOM, (2013), "Brošura za građane", Beograd;
12. Zakon o krivičnom postupku, ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014);
13. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela, ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008)

METHODOLOGY OF DETECTING AND PROVING HATE CRIMES

MSc Aldin Mavrić

Abstract:

In the first part of this paper, the author explains the concept of legal institute of Hate Crime, and its definition in the Serbian Criminal Code. The author explains criminal matters concerning hate crimes, including: the prosecution of criminal acts with elements of hate crimes, the motive as a relevant specialty, circumstances regarding the sentencing, the responsibility of legal subjects, ex officio prosecution, facts and circumstances related to the hate crimes which must be described in the indictment, etc. The second part relates to criminal procedure in detecting and proving crimes of hate. The author points out that during the research of this issue, he noticed that there's a big problem related to a late detection of hate-based crimes, as well as the problem of proving the prohibited initiative, and that despite that kind of problems, in criminalistics as a science, and literature which is used for education of police officers, prosecutors and judges, there's no development or explanation of methodology of detecting and proving crimes of this kind, which would certainly contribute to solving this problem.

Accordingly, the author of this paper tries to develop a methodology which would improve criminalistic procedures regarding detection and proving hate-based crimes. That could help police officers to timely identify prohibited motive in the form of prejudice against the victim of another race, religion, national or ethnic origin, the other sex, sexual orientation or gender identity. After the detection of one of a listed prohibited motive, that methodology could also improve quality of fixating the facts and providing evidences which prove that prohibited motive.

Key words: hate, hate crimes, methodology, detecting, proving, police.

Article history:

Received: 17. 2. 2017.

Accepted: 01. 5. 2017.